

אגדה היום

הרחבות וכיווני מחשבה על אגדות התלמוד סביב הדף היומי >> ג-ט טבת >> בבא מציעא צז-קו

ניסים מול שיקולים מציאותיים

האגדה: בבא מציעא קה ב—קו א

[משנה]

המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב או נשדפה, אם מכת מדינה היא - מנכה לו מן חכורו.

[גמרא]

אמר שמואל: לא שנו אלא שזרעה וצמחה ואכלה חגב, אבל לא זרעה כלל - לא, דאמר ליה: אילו זרעתה הוה מקיים בי לא יבשו בעת רעה ובימי רעבון ישבעו.

מתיב רב ששת: רועה שהיה רועה והניח עדרו ובא לעיר, ובא זאב וטרף, ובא ארי ודרס - אין אומרים: אילו היה שם היה מציל, אלא אומדין אותו; אם יכול להציל - חייב, ואם לאו - פטור.

ואמאי? נימא ליה: אי הוית התם - הוה מקיים בי גם את הארי גם (את) הדוב הכה עבדך!

משום דאמר ליה: אי הוית חזית לאיתרחושי לך ניסא - הוה איתרחיש לך ניסא כרבי חנינא בן דוסא, דמתין עיזי דובי בקרנייהו. ונימא ליה: נהי דלניסא רבה לא הוה חזינא, לניסא זוטא חזינא? קשיא.

רקע

המשנה עוסקת בדיני שמירה. הגמרא דנה במצב "אונס", כלומר מצב שבו השומר (המקבל שכר על שמירתו) לא היה יכול למנוע את הנזק לרכוש שעליו שמר. במצב זה שומר שכר פטור מתשלום, אבל שואל חייב. השאלה מה מוגדר אונס - איזה נזק הוא בלתי נמנע לחלוטין? רבה אומר שכל עוד השומר מתנהג לפי הנורמה הוא פטור, ואביי מקשה על הגדרה זו.

תרגום וביאור

לפי המשנה, המקבל שדה בחכירות, ואבדה תבואתו בגלל חגב או שידפון, אם זה קרה בכל האזור ולא רק לו - בעל השדה מוריד לחוכר מדמי החכירות.

אמר על כך שמואל: מדובר במקרה שהחוכר זרע, והתבואה צמחה ואז אכל אותה חגב; אבל אם לא זרע כלל - בעל השדה אינו מוריד לו מדמי החכירות, כיוון שיכול לומר לו: אילו היית זורע את השדה, היה מתקיים בי הפסוק "לא יבשו בעת רעה ובימי רעבון ישבעו", כלומר הייתי זוכה למדרגתם של הצדיקים שיש להם מזון גם כשכולם ברעב.

מקשה רב ששת: רועה שעזב את עדרו ובא זאב וטרף את העדר, לא אומרים שאילו הרועה היה נשאר היה מציל את העדר, אלא אומדים אם היה יכול להציל. ומדוע לא אומרים שאילו הרועה היה שם, היה מתרחש לו נס והיה מציל את העדר, כפי שקרה לדוד? הגמרא מתרצת: אילו היה ראוי שיתרחש נס, הוא היה קורה גם בלי הרועה, כפי שקרה לרבי חנינא בן דוסא שעזויו התגברו על דובים. ועדיין קשה: נס גדול כזה לא היה קורה לו, אך אולי היה ראוי לנס קטן? קשה.

הכוונה ללימוד עצמי

שאלות

מה העמדה הרעיונית של כל צד בדיון?
האמנם סומכים על הנס בדיונים משפטיים?

אגודת הניסים

גיליון 60 | בבא מציעא צח-קו
ניסים מול שיקולים מציאותיים

הריאליסט לוקח בחשבון ניסים העלמקה בסוטיה

- אם כן, לפי הצפי של ההכנסות שלך, לא נוכל לאשר לך משכנתא.
- ואם יקרה נס ואזכה בלוטו?

קצת מוזר שדיון למדני-משפטי מתחיל לעסוק פתאום בניסים. למעשה, זה בדיוק נושא הדיון: האם בדיון משפטי אפשר לדבר על ניסים.

המצב הנידון הוא מכת מדינה של מזיקים המחסלים את התבואה. על מצב כזה אומרת המשנה שדמי החכירות יורדים, כיוון שאין זו אשמת החוכר שתבואתו אבדה. השאלה היא אם במצב כזה, החוכר לא זרע כלל בשדה – האם אי-צמיחת התבואה באחריותו, או שמילא הזרעים היו נאכלים?

לדעת שמואל, הטענה שבכל מקרה הזרעים היו נאכלים אינה מתקבלת. תמיד יכול בעל השדה לומר שאילו השדה היה זרע, הקב"ה היה שומר עליו מכל פגע באופן מיוחד. נכון, באופן טבעי מן הסתם החגב היה מחסל הכל, אבל האדם המאמין לוקח בחשבון גם את מה שמעבר לאופן הטבעי.

רב ששת מקשה על שמואל, ומביא ברייתא על רועה שנטש את צאנו ואכל אותו זאב; במקרה זה אומדים אם לרועה היה סיכוי ריאלי להתמודד מול הזאב, ואם לא היה סיכוי – הוא פטור. האפשרות שהקב"ה היה עושה נס אינה עולה שם. הגמרא מנסה ליישב את הקושיה, ולומר שבמקרה ההוא יש ראייה מוחצת שלרועה לא היה מתרחש נס – הרי הצלה ניסית של העדר הייתה יכולה להתרחש גם ללא רועה (אם

כבר נס, אז עד הסוף – שהעדר יילחם בכוחות עצמו), ועובדה שזה לא קרה. אך הגמרא דוחה זאת ואומרת שגם אם נס מופלא עד כדי כך לא התרחש, אין זה אומר שלא היה מתרחש לרועה נס "קטן".

הגמרא נשארת בקושיה. דומה ששתי הדעות מייצגות שתי תפיסות עקרוניות. לפי תפיסת שמואל, יש בעיה עקרונית בדיונים היפותטיים, וקביעה מה היה קורה אילו המקרה היה שונה. קביעות כאלו מתבססות על מערכת חוקים טבעית-הסתברותית, שלפיה אפשר להחליט מה סביר שיקרה; אבל בעולם שמעורבת בו השגחה אלוקית, תוקפה של מערכת החוקים הזו מוגבל.

המאורעות נתונים בידי שמים, ואין שום הכרח שמה ש"צפוי" לקרות הוא שיקרה. פסוקים בנושא ביטחון בה', כמו זה שמביא שמואל, מבטאים את התפיסה הזו, כיוון שהם מדברים בדיוק על מקרה שבו נשברות מסגרות ההסתברות. כשיש רעב ההיגיון אומר שלא יצמח כלום, אבל הבוטח בה' שבע גם אז. לעומת תפיסה זו, רב ששת טוען כי המישור המשפטי אינו אמור לקחת בחשבון שיקולים של ניסים וביטחון בקב"ה. הכללים המשפטיים מתייחסים למציאות הריאלית.

הגמרא אינה מיישבת בין השיטות הללו. ניסיון ליישב אותן על ידי ראייה מציאותית – נדחה, כיוון שראיות מציאותיות ולוגיות אינן שייכות לשיח על ניסים. הרי לחשבונות שמים חוקים משלהם, והם נשגבים מהחוקיות שלנו. לכן בגמרא השאלה נשארה תלויה באוויר; אבל גם אם הגמרא לא הכריעה בה, יש לזכור את עצם קיומה, הנס הוא צד בדיון.

הגמרא אינה מקשה על שמואל, ומביא ברייתא על רועה שנטש את צאנו ואכל אותו זאב; במקרה זה אומדים אם לרועה היה סיכוי ריאלי להתמודד מול הזאב, ואם לא היה סיכוי – הוא פטור. האפשרות שהקב"ה היה עושה נס אינה עולה שם. הגמרא מנסה ליישב את הקושיה, ולומר שבמקרה ההוא יש ראייה מוחצת שלרועה לא היה מתרחש נס – הרי הצלה ניסית של העדר הייתה יכולה להתרחש גם ללא רועה (אם כבר נס, אז עד הסוף – שהעדר יילחם בכוחות עצמו), ועובדה שזה לא קרה. אך הגמרא דוחה זאת ואומרת שגם אם נס מופלא עד כדי כך לא התרחש, אין זה אומר שלא היה מתרחש לרועה נס "קטן".

הגמרא נשארת בקושיה. דומה ששתי הדעות מייצגות שתי תפיסות עקרוניות. לפי תפיסת שמואל, יש בעיה עקרונית בדיונים היפותטיים, וקביעה מה היה קורה אילו המקרה היה שונה. קביעות כאלו מתבססות על מערכת חוקים טבעית-הסתברותית, שלפיה אפשר להחליט מה סביר שיקרה; אבל בעולם שמעורבת בו השגחה אלוקית, תוקפה של מערכת החוקים הזו מוגבל.

המאורעות נתונים בידי שמים, ואין שום הכרח שמה ש"צפוי" לקרות הוא שיקרה. פסוקים בנושא ביטחון בה', כמו זה שמביא שמואל, מבטאים את התפיסה הזו, כיוון שהם מדברים בדיוק על מקרה שבו נשברות מסגרות ההסתברות. כשיש רעב ההיגיון אומר שלא יצמח כלום, אבל הבוטח בה' שבע גם אז. לעומת תפיסה זו, רב ששת טוען כי המישור המשפטי אינו אמור לקחת בחשבון שיקולים של ניסים וביטחון בקב"ה. הכללים המשפטיים מתייחסים למציאות הריאלית.

הגמרא אינה מיישבת בין השיטות הללו. ניסיון ליישב אותן על ידי ראייה מציאותית – נדחה, כיוון שראיות מציאותיות ולוגיות אינן שייכות לשיח על ניסים. הרי לחשבונות שמים חוקים משלהם, והם נשגבים מהחוקיות שלנו. לכן בגמרא השאלה נשארה תלויה באוויר; אבל גם אם הגמרא לא הכריעה בה, יש לזכור את עצם קיומה, הנס הוא צד בדיון.

הגמרא אינה מקשה על שמואל, ומביא ברייתא על רועה שנטש את צאנו ואכל אותו זאב; במקרה זה אומדים אם לרועה היה סיכוי ריאלי להתמודד מול הזאב, ואם לא היה סיכוי – הוא פטור. האפשרות שהקב"ה היה עושה נס אינה עולה שם. הגמרא מנסה ליישב את הקושיה, ולומר שבמקרה ההוא יש ראייה מוחצת שלרועה לא היה מתרחש נס – הרי הצלה ניסית של העדר הייתה יכולה להתרחש גם ללא רועה (אם כבר נס, אז עד הסוף – שהעדר יילחם בכוחות עצמו), ועובדה שזה לא קרה. אך הגמרא דוחה זאת ואומרת שגם אם נס מופלא עד כדי כך לא התרחש, אין זה אומר שלא היה מתרחש לרועה נס "קטן".

הגמרא נשארת בקושיה. דומה ששתי הדעות מייצגות שתי תפיסות עקרוניות. לפי תפיסת שמואל, יש בעיה עקרונית בדיונים היפותטיים, וקביעה מה היה קורה אילו המקרה היה שונה. קביעות כאלו מתבססות על מערכת חוקים טבעית-הסתברותית, שלפיה אפשר להחליט מה סביר שיקרה; אבל בעולם שמעורבת בו השגחה אלוקית, תוקפה של מערכת החוקים הזו מוגבל.

המאורעות נתונים בידי שמים, ואין שום הכרח שמה ש"צפוי" לקרות הוא שיקרה. פסוקים בנושא ביטחון בה', כמו זה שמביא שמואל, מבטאים את התפיסה הזו, כיוון שהם מדברים בדיוק על מקרה שבו נשברות מסגרות ההסתברות. כשיש רעב ההיגיון אומר שלא יצמח כלום, אבל הבוטח בה' שבע גם אז. לעומת תפיסה זו, רב ששת טוען כי המישור המשפטי אינו אמור לקחת בחשבון שיקולים של ניסים וביטחון בקב"ה. הכללים המשפטיים מתייחסים למציאות הריאלית.

הגמרא אינה מיישבת בין השיטות הללו. ניסיון ליישב אותן על ידי ראייה מציאותית – נדחה, כיוון שראיות מציאותיות ולוגיות אינן שייכות לשיח על ניסים. הרי לחשבונות שמים חוקים משלהם, והם נשגבים מהחוקיות שלנו. לכן בגמרא השאלה נשארה תלויה באוויר; אבל גם אם הגמרא לא הכריעה בה, יש לזכור את עצם קיומה, הנס הוא צד בדיון.

הגמרא אינה מקשה על שמואל, ומביא ברייתא על רועה שנטש את צאנו ואכל אותו זאב; במקרה זה אומדים אם לרועה היה סיכוי ריאלי להתמודד מול הזאב, ואם לא היה סיכוי – הוא פטור. האפשרות שהקב"ה היה עושה נס אינה עולה שם. הגמרא מנסה ליישב את הקושיה, ולומר שבמקרה ההוא יש ראייה מוחצת שלרועה לא היה מתרחש נס – הרי הצלה ניסית של העדר הייתה יכולה להתרחש גם ללא רועה (אם כבר נס, אז עד הסוף – שהעדר יילחם בכוחות עצמו), ועובדה שזה לא קרה. אך הגמרא דוחה זאת ואומרת שגם אם נס מופלא עד כדי כך לא התרחש, אין זה אומר שלא היה מתרחש לרועה נס "קטן".

הגמרא נשארת בקושיה. דומה ששתי הדעות מייצגות שתי תפיסות עקרוניות. לפי תפיסת שמואל, יש בעיה עקרונית בדיונים היפותטיים, וקביעה מה היה קורה אילו המקרה היה שונה. קביעות כאלו מתבססות על מערכת חוקים טבעית-הסתברותית, שלפיה אפשר להחליט מה סביר שיקרה; אבל בעולם שמעורבת בו השגחה אלוקית, תוקפה של מערכת החוקים הזו מוגבל.

המאורעות נתונים בידי שמים, ואין שום הכרח שמה ש"צפוי" לקרות הוא שיקרה. פסוקים בנושא ביטחון בה', כמו זה שמביא שמואל, מבטאים את התפיסה הזו, כיוון שהם מדברים בדיוק על מקרה שבו נשברות מסגרות ההסתברות. כשיש רעב ההיגיון אומר שלא יצמח כלום, אבל הבוטח בה' שבע גם אז. לעומת תפיסה זו, רב ששת טוען כי המישור המשפטי אינו אמור לקחת בחשבון שיקולים של ניסים וביטחון בקב"ה. הכללים המשפטיים מתייחסים למציאות הריאלית.

הגמרא אינה מיישבת בין השיטות הללו. ניסיון ליישב אותן על ידי ראייה מציאותית – נדחה, כיוון שראיות מציאותיות ולוגיות אינן שייכות לשיח על ניסים. הרי לחשבונות שמים חוקים משלהם, והם נשגבים מהחוקיות שלנו. לכן בגמרא השאלה נשארה תלויה באוויר; אבל גם אם הגמרא לא הכריעה בה, יש לזכור את עצם קיומה, הנס הוא צד בדיון.

הגמרא אינה מקשה על שמואל, ומביא ברייתא על רועה שנטש את צאנו ואכל אותו זאב; במקרה זה אומדים אם לרועה היה סיכוי ריאלי להתמודד מול הזאב, ואם לא היה סיכוי – הוא פטור. האפשרות שהקב"ה היה עושה נס אינה עולה שם. הגמרא מנסה ליישב את הקושיה, ולומר שבמקרה ההוא יש ראייה מוחצת שלרועה לא היה מתרחש נס – הרי הצלה ניסית של העדר הייתה יכולה להתרחש גם ללא רועה (אם כבר נס, אז עד הסוף – שהעדר יילחם בכוחות עצמו), ועובדה שזה לא קרה. אך הגמרא דוחה זאת ואומרת שגם אם נס מופלא עד כדי כך לא התרחש, אין זה אומר שלא היה מתרחש לרועה נס "קטן".

על הניסים ועל הגבורות

מכרסנות האלצה

תוספות (במקום)

תימה: אמאי לא פריך ממתניתין דהפועלים (לעיל דף צג ב) דתנן: הארי והדוב הרי זה אונס? ואמאי, נימא אילו נלחם בהם הוה מקיים ביה גם את הארי? ויש לומר דהתם, כיון שהיה שם ולא בא לו רוח גבורה, אין יכול לומר דהוה מקיים ביה; אבל הכא שלא היה שם, דלמא אי הוה התם היה בו רוח וגבורה ודעת להלחם והוה מקיים ביה גם את הארי כו'.

(ביאור: למה הגמרא אינה מקשה על המשנה שאומרת שאריה ודוב שטרפו את הצאן נחשבים לאונס? הרי יכול להתרחש נס שהרועה ינצח אותם? התשובה היא שכאשר הרועה נמצא בשדה, אם לא מתעוררת בו רוח גבורה, אי אפשר לומר שהיה יכול לגבור; אבל אם הרועה לא היה שם, ייתכן תאורטית שאילו היה בשדה הייתה מתעוררת בו רוח גבורה.)

(נמצא שלפי תוספות, הגמרא אינה מדברת על פלא על-טבעי, אלא על התעוררות מיוחדת של גבורה באדם.)

שו"ת מהרי"ט א קכד
זה עונשו של עושה שלא ברשות, שתהא ידו על התחתונה... כיוצא באותם שאמרו בבבא מציעא 'אי לא זרעתא הוה מקיים בי לא יבושו בעת רעה'. ולא שהם טענות בריאות, אלא שמצאה קפידא מקום לנוח ונחה.

זה עונשו של עושה שלא ברשות, שתהא ידו על התחתונה... כיוצא באותם שאמרו בבבא מציעא 'אי לא זרעתא הוה מקיים בי לא יבושו בעת רעה'. ולא שהם טענות בריאות, אלא שמצאה קפידא מקום לנוח ונחה.

זה עונשו של עושה שלא ברשות, שתהא ידו על התחתונה... כיוצא באותם שאמרו בבבא מציעא 'אי לא זרעתא הוה מקיים בי לא יבושו בעת רעה'. ולא שהם טענות בריאות, אלא שמצאה קפידא מקום לנוח ונחה.

זה עונשו של עושה שלא ברשות, שתהא ידו על התחתונה... כיוצא באותם שאמרו בבבא מציעא 'אי לא זרעתא הוה מקיים בי לא יבושו בעת רעה'. ולא שהם טענות בריאות, אלא שמצאה קפידא מקום לנוח ונחה.

זה עונשו של עושה שלא ברשות, שתהא ידו על התחתונה... כיוצא באותם שאמרו בבבא מציעא 'אי לא זרעתא הוה מקיים בי לא יבושו בעת רעה'. ולא שהם טענות בריאות, אלא שמצאה קפידא מקום לנוח ונחה.

זה עונשו של עושה שלא ברשות, שתהא ידו על התחתונה... כיוצא באותם שאמרו בבבא מציעא 'אי לא זרעתא הוה מקיים בי לא יבושו בעת רעה'. ולא שהם טענות בריאות, אלא שמצאה קפידא מקום לנוח ונחה.

זה עונשו של עושה שלא ברשות, שתהא ידו על התחתונה... כיוצא באותם שאמרו בבבא מציעא 'אי לא זרעתא הוה מקיים בי לא יבושו בעת רעה'. ולא שהם טענות בריאות, אלא שמצאה קפידא מקום לנוח ונחה.

זה עונשו של עושה שלא ברשות, שתהא ידו על התחתונה... כיוצא באותם שאמרו בבבא מציעא 'אי לא זרעתא הוה מקיים בי לא יבושו בעת רעה'. ולא שהם טענות בריאות, אלא שמצאה קפידא מקום לנוח ונחה.

זה עונשו של עושה שלא ברשות, שתהא ידו על התחתונה... כיוצא באותם שאמרו בבבא מציעא 'אי לא זרעתא הוה מקיים בי לא יבושו בעת רעה'. ולא שהם טענות בריאות, אלא שמצאה קפידא מקום לנוח ונחה.

זה עונשו של עושה שלא ברשות, שתהא ידו על התחתונה... כיוצא באותם שאמרו בבבא מציעא 'אי לא זרעתא הוה מקיים בי לא יבושו בעת רעה'. ולא שהם טענות בריאות, אלא שמצאה קפידא מקום לנוח ונחה.

זה עונשו של עושה שלא ברשות, שתהא ידו על התחתונה... כיוצא באותם שאמרו בבבא מציעא 'אי לא זרעתא הוה מקיים בי לא יבושו בעת רעה'. ולא שהם טענות בריאות, אלא שמצאה קפידא מקום לנוח ונחה.

זה עונשו של עושה שלא ברשות, שתהא ידו על התחתונה... כיוצא באותם שאמרו בבבא מציעא 'אי לא זרעתא הוה מקיים בי לא יבושו בעת רעה'. ולא שהם טענות בריאות, אלא שמצאה קפידא מקום לנוח ונחה.

זה עונשו של עושה שלא ברשות, שתהא ידו על התחתונה... כיוצא באותם שאמרו בבבא מציעא 'אי לא זרעתא הוה מקיים בי לא יבושו בעת רעה'. ולא שהם טענות בריאות, אלא שמצאה קפידא מקום לנוח ונחה.

זה עונשו של עושה שלא ברשות, שתהא ידו על התחתונה... כיוצא באותם שאמרו בבבא מציעא 'אי לא זרעתא הוה מקיים בי לא יבושו בעת רעה'. ולא שהם טענות בריאות, אלא שמצאה קפידא מקום לנוח ונחה.

זה עונשו של עושה שלא ברשות, שתהא ידו על התחתונה... כיוצא באותם שאמרו בבבא מציעא 'אי לא זרעתא הוה מקיים בי לא יבושו בעת רעה'. ולא שהם טענות בריאות, אלא שמצאה קפידא מקום לנוח ונחה.

זה עונשו של עושה שלא ברשות, שתהא ידו על התחתונה... כיוצא באותם שאמרו בבבא מציעא 'אי לא זרעתא הוה מקיים בי לא יבושו בעת רעה'. ולא שהם טענות בריאות, אלא שמצאה קפידא מקום לנוח ונחה.

זה עונשו של עושה שלא ברשות, שתהא ידו על התחתונה... כיוצא באותם שאמרו בבבא מציעא 'אי לא זרעתא הוה מקיים בי לא יבושו בעת רעה'. ולא שהם טענות בריאות, אלא שמצאה קפידא מקום לנוח ונחה.